

MŰRTÉNETI APOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi iroda:
Lyceumi nyomda. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

ADALÉKUL A THÖKÖLI KORÁHOZ. *)

I.

mericus Thökölyi Dei gratia a Fulgida Porta Ottomannica declaratus Princeps Transilvaniae, Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes.

Levelünket mutató Béldi Dávid uramat bocsátottuk el bizonyos kezességen, parancsolván ő kegyelmének az ország lakósi, uri és fő rendei között proponalendő némely szükséges dolgokat; az mit azért ő kegyelme nevünkkel proponál, mindenféle rendek adjanak hitelt az ő kegyelme szavainak és valamelyeket nevünkkel ő kegyelme fog mondani, alkalmaztassák minden rendek ahhoz magokat, ha magoknak és maradékjoknak veszedelmet, károkat nem kívánják, utazásában is ő kegyelmének minden rendek légyenek szükséges assistentiával. Datum ex Castris Zernyesd positus 22 August. 1690.

E. TÖKÖLYI.

II.

Mint jóakaró Urainknak ajánlom kegyelmeteknek szolgálatomat. Isten kegyelme-
teket minden idvességés jókkal megáldja, kívánom.

*) Az itt következő 9 darab oklevél másolatot Klész Erdődi István országos levéltári requisitor szívesességéből közlöm. A másolatok általa vannak írva. Eredetijök az országos levéltárban van.

Nyilván lehet kegyelmek előtt, micsoda csudálatosan adta kezében országunkat Isten a mi kegyelmes urunknak Thökölyj Imre uramnak ő Nagyságának, egyszersmind az Fényes Porta is ő Nagyságának conferralván az erdélyi fejedelmességet mint hazánk tagjának, melyet is már Isten kegyelméből lassan lassan obrinial is, engemet azért ő Nagysága küldött az egész országra, hogy irjak mindenfelé kegyelmeknek és vármegyéknek, hogy ha kegyelmek magát ő Nagyságához fogja alkalmaztatni, kegyelmeknek ő Nagysága jó apja s ura igyekezik lenni, minden kártól, ellenség fegyvereitől kész megmenteni kegyelme-
teket, országunkat, ha pedig kegyelmek vakmerőségre veti magát, ő Nagysága protestál mind Isten, mind ember előtt az kegyelmek veszedelmének oka ő Nagysága nem léssen, meggondolván azért kegyelmek csak mostanában az német ellen való ő Nagysága győzedelmét, annak ígája alól való felszabadítását s egyszersmind sok szegény magyar atyánkfainak is mellőlek való elhullását, ne rontassa magát jobban, mégis assecurálván ő Nagysága kegyelme-
teket, hogy szintén azon privilegiumban és adózásban tartja kegyelme-
teket, mint Bethlen Gábor fejedelem idejében volt, hogy penig maga ő Nagysága nem irhatott, kegyelmek azon meg ne ütközzék, mert nem érkezték rá ő Nagysága, azért bizta réám, adván ő Nagysága nekem hiteles maga pecséte alatt subscriptiójával együtt credentialist, melyet in paribus kegyelmeknek elküldvén, kegyelmek pedig engemet mentest tudósítson meg, holnap itt leszek, hadd tudjam ő Nagyságának megírni

az dolgot, az alatt pedig ő Nagyságához követet küldvén, insinuálja kegyelmed magát ő Nagyságához, ő Nagysága kegyelmeitektől szívesen vészi. Ajánlván kegyelmeiteket Istennek oltalmában. Segesvár, 28. Aug. 1690.

Kegyelmek szolgája
BÉLDI DÁVID.

Külczim: Nemes Hunyad vármegyének főbiráinak, vice ispányinak és notariusoknak, nekem jóakaróimnak, atyafiainak ő kegyelmeknek adassék szíveséggel.

Ide értvén minden nemesi szabadsággal élő rendeket.

III.

Emericus Thökölyi Dei gratia a Fulgida Porta Otthomanica declaratus Princeps Regni Transilvaniae, Partium Regni Hungariae Dominus et Sicularum Comes etc.

Isten kegyelméből már az országba beérkezvén, az ellenségen is győzedelmet vévén, mivel az hatalmas török császár kapucsi basája is velünk vagy az nemes országnak szóló levelekkel és egyéb ahhoz tartozó requisitumokkal, szükségesképpen kellett az nemes ország közönséges megmaradására és hasznára országgyűlést promulgálnunk, hogy kegyelmeikkel minden hasznos dolgokról, melyet akkori propositióinkban bővebben declaráltunk, concludálhassunk.

Parancsoljuk azért kegyelmednek kegyelmesen és igen serio, vévén ez kegyelmes parancsolatunkat, ad diem 15. mensis septembris Gyulafejérvárat, mindenféle kigondolható okokat félre tévén, compareálni el ne mulassa, hogy absentiajával magát opponálni ellenünk ne declarálja, secus sub poena perpetuae notae infidelitatis minime facturus. Datum ex Castris nostris ad Prasmár positis die 1. mensis Septembris Anno 1690.

E. THÖKÖLY.

Külczim: Generoso Petro Alvinczi nobis honorando etc.

IV.

Emericus Thökölyi Dei gratia a Fulgida Porta Otthomanica declaratus Princeps Transilvaniae, Partium Regni Hungariae Do-

minus et Sicularum Comes etc. Ennek előtte is egynéhány ízben megporoncsoltuk volt hűségteknek, hogy viritim felkeljenek és késedelem nélkül táborunkban jöjjenek. Csudálkozunk is rajta, mi okokra nézve mulatták el, ez ideig sem érkeztvén el, poroncsoljuk azért mégis exsuperabundanti hűségteknek, minden haszontalan gondolkodásokat, tergiversatiókat félretévén, se napot, se órát ne várjanak, hanem viritim felkelvén, siessenek táborunkba jönni, követyén más székeknek dicsfretes példájokat, kik hűségünkre fegyvereket felkötvén, táborunkban jöttek. Különben cselekedvén, ha mi kár javokat és veszedelem személyeket követi, nem más senki, hanem magok lesznek okai. Immár hűségünkre állott, mellettünk dicsfretesen fegyvert is fogott székely natióknak hűségteknek irt levelét is elküldettük, secus nec facturi. Datum ex Castris nostris ad Homorod Sz. Péter positis die 10. Septembris Anno 1690.

E. THÖKÖLY.

V.

Az méltóságos erdélyi fejedelem Thököly Imre kegyelmes Urunkról, bizonyos számu ezerekből álló magyar, török, tatár hadakkal előre expediáltatva, akartuk értékre közönségesen, minden városi, falusi bírák és villicusok, hogy az német ellen mindjárt feltámodjatok, fegyvert fogjatok, az vaskapuni passust bevágjátok, ottan fegyveres kézzel őrizzéték, az ellenség felől, ha mint hallotok, arról sietséggel tudósítsatok, az német vagy Kolosvárrúl költ leveleket valakinél látjátok vagy találjátok, az olyanokat megfogván, mind levelestül kegyelmes urunk eleiben hozzátok, másként, ha mind-ezekben ha valami ellenkezőt vagy fogyatkozást ha értünk vagy találunk, ha mi veszedelem ér benneteket, Isten és világ előtt mi mentek leszünk. Datum Holczmany, die 11. Septembris 1690.

PETRÓCZI ISTVÁN.

SÁNDOR GÁSPÁR.

Ezen patenst városi, falusi bírák s villicusok sehol meg ne tartóztassátok, hanem egyik helyről másikra küldjétek késedelem

nélkül, mert valahol ezen levél megakad, az bíró karóba szárad érette.

VI.

Emericus Thökölyi Dei gratia Princeps Transylvaniae, Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes.

Universis et singulis trium nationum Regni nostri Transylvaniae ordinibus praesentium notitiam habituram, Nobis honorandum salutem et favorem. Nem kétljük, hogy az leggyengébb értelműek is kegyelmek közül ezekben nem vették volna az nagy Istennek azt a megböcsülhetetlen jótéteményét, melyet cselekedett egész Erdély országával, midőn hatalmas török császáruk fényes Portájához való hűségétől elszakadott és magát szántszándékkal az német nemzetiségnek terhes és gyalázatos ígája alá adta, hogy érette érdeme szerint még eddig meg nem büntette és hatalmas császáruk végső veszedelmekre élesített, készített fegyverit az mű személyünk alkalmatosságával (igaz dolog sok reménkedésünkre) annyira tartóztatta, hogy hirtelen az egész hazát meg ne emésztene, sőt erős hitit, athnémeját adná, hogy az kik megtérnének, fényes kapuja előtt kegyelmet nyernének, és noha sokan kegyelmek közül lelkek ismeretétől, igaz magyarságoktól hazájokhoz, annak lelki, testi szabadságának szeretetétől és a szép szónak színe alatt fene módon jövokat már régtől fogva fogyató s nem sokára bennük talám lelkeknek is örökös kárával (ha magokat észre ne vegyék) véget vevő, ellenek készített veszedelmektől való megrettenéstől viseltetve, hatalmas császáruknak fejet hajtottanak, hűségünkre állva, némelyek tőlünk, midőn az egész német armádát Nándorfejevártól magunkra provocalván, szerencsénket egy órára nem akarván bizni, előtte az hazából kinyomoltunk, elrekedtenek, sokan pedig velünk, a következő maradékok historiában irandó dicséretes példájára feljebb becsülvén az Isten ígését, vallások jóvát, szabadságokat elmulandó javaknál, sőt némelyek feleségeknél, gyermekeknél is, eljöttek, Isten hatalmas császáruk kegyelmességéből mostani bujdosások, szenvedések után nem sokára való megnyugvások magoknak és maradékoknak securitások reménsége alatt. De né-

melyek lelkek ismerete tilalma ellen is inkább akarván maradékok örökös kárával, gyalázatos igaviselettel élni, magokat vakmerőségre adták, az németnek hazájok végső romlására való bémenetelét nemcsak munkálódták, sőt ma is magok kezei, lábai magok nyomorgatóinak.

Mivel pedig már hatalmas császáruk győzedelmes fegyvere Nándorfejevárt a Duna melléki s azon innen való erősségekkel az hazának passusival szerencsésen elfoglalta, és azon szerencsés fegyver immár Erdély szabadítására fordított, az mint kétségkívül kegyelmeknek eddig hírével vagy, mi is mind hazánkhoz, országunkhoz való szeretetünkől s mind a statusoknak adott hitünkől viseltetve, azon szabadítását az hazának Isten segítsége által munkálódni fogjuk, noha talám tőlünk ennyi praemonitióink után érdemesek nem volnánk, mindazáltal kereszténységünkől indítatva s accedálva mellettünk levő becsületes hiveinknek kegyelmek mellett való törekedések, akartuk kegyelmeket exsuper abundantia praemoneálni, Istenért ne vessessék magokat, feleségeket, gyermekeket, jószágokat az német mellől olyanok el s hajtsanak fejet hatalmas császáruknak, mert ez az utolsó idő és alkalmatosság, kiben kiki maga alkalmaztatása szerint talám gratiát demereálhat. Az kik hűségekre állottak volt és tőlünk elmaradtak, bémenetelünkig is bennünket (bennünket) emberekkel, levelekkel értesse, mihelyt ezen patensünköt veszik, valahol bennünköt találnak, bémeneve pedig Isten jóvoltából, késedelem nélkül mellénk jöjjenek és minthogy felséges Galga szultánnak, ki az egész török és tatár erővel az országra fordult, meg vagy hatalmas császárukól keményen parancsolva, hogy a fényes portának fejet hajtottakat és hűségekre állottakat ne bántásák, rabolni, jószágokat égetni, prédálni ne engedje, az kik oda confugiálnak is, az mű nevünk alatt bántódások ne lehessen. De ha kik az németben bizva, magokat tovább is opponálják, minden órán veszedelmeket várják maradékok is, nem boldogulását, sőt az hazából is örökös extermináltatását, melynek, Isten és világ előtt protestálunk, hogy nem mű, hanem magok lesznek okai.

Ezen méltóságos patensünk valakinek kezéhez kerül, el ne titkolja, hogy mindenütt publicaltathassék, különben a ki elrejti, akár-mikor megbizonyosodván, halállal büntettetik. Datum in Castris nostris ad Sztencsost positus, die quarta mensis Decembris, anno Domini Millesimo Sexcentesimo Nonagesimo.

E. THÖKÖLI.

GYERŐFI BORBÁRÁHOZ INTÉ- ZETT LEVELEK.

I.

Ajánlom Kegyelmednek köteles szolgálatomat.

Isten Kegyelmedet sokáig jó egészségben éltesse.

Kegyelmed levelét becsülettel vettem, látom az méltóságos gubernium választételét is. Én velem most édes asszonyom Kegyelmed most hamarjában itt Szebenben lehet szemben; ha pedig Kegyelmed messzéli, itt dolgaimat végezvén, szőkefalvi házamhoz szándékozom menni, mely, reménlem, egy hét alatt meglészen. Az mi az osztozást illeti, az meg nem lehet, míg jó formában az jószágot nem inventálják. Az napokban kéretett Csákiné asszonyom két deákot tölem, de nem tudom, inventálni-e vagy mire. Ha Isten Kegyelmedet Csesztvére hozza, ide Kegyelmed hamar bejöhethet, mivel nem messze vagyom. Isten Kegyelmedet éltesse jó egészségben.

Szeben, 25. Junij Anno 1699.

Kegyelmed jó akarója szolgál
SÁROSI JÁNOS m.p.

Külczim: Néhai gróf Tekintetes Nagyságos Rátóti Gyulafi László Uram meghagyott özvegyének, Tekintetes Nagyságos Gyerőfi Borbára asszonyomnak etc. jóakaró asszonyomnak ő Kegyelmenek.

(Eredetije a gr. Kornis levéltárban.)

II.

Ajánlom Kegyelmednek becsülettel való szolgálatomat, Isten Kegyelmedet sokáig jó egészségben éltesse.

Pálfi Uramék hozzám le nem jövének, úgy látom, egyenlő akaratból elhalasztották ő Kegyelmek.

Azonban Csákiné asszonyom requirált holmi dolgokról, melyeket Kegyelmednek rendre akartam ez szerént megírni.

1. Az paterek eddig való szállása Kegyelmednek jutván, kívánja, hogy csak ezen az télen bárcsak engedje meg Kegyelmed, tavasszal más szállást készített számára. Én javallom, ebben Kegyelmed engedelmeskedjék, avagy csakhogy az patereknek láttassék Kegyelmed kedvezni, engedjen szállást maga szorosságával is.

2. Minthogy az udvart ketté rekesztették, az folyósót is ketté kell deszkával rekeszteni úgy, hogy az templom ajtaja essék Csákiné részire, minthogy neki kell oda járni; ebben is Kegyelmed ne ellenkezzék.

3. Az mely Csákiné cselédinek háza Kegyelmednek jutott, az télen ne hanyossa ki Kegyelmed az házból tavaszig.

4. Egeresben vadnak valami zálagosított földek, melyekből jutott Csákiné asszonyom részire is, és az oda jutott jobbágyot ki akarják hánni belőle, Kegyelmed ezt se cselekedtesse, mert ha oda jutott, nem lehet megháborgatni, ha akkor senki sem contortálta. Hasonlóképpen afféle szántóföldeknek, kaszálóknak harmadát csak ki kell adni, ne származzanak újabb meg újabb veszekedések Kegyelmetek között.

5. Az juhot együtt fejték az idén, hasznát, gyapját kellett felosztani, abból is egy részt adassa ki Kegyelmed igazán, az juhokat pediglen ossza kétfelé.

6. Háromszáz kalongya buzát is rakott Kegyelmed külön, mely fel nem osztott olyan praetextus alatt, hogy Kegyelmed maga számára vettette volt; ezt is kívánja felosztatni, mivel az kis jószág és az köz földben vettek.

Ezekről kívánta, irjak Kegyelmednek; kérem Kegyelmedet, az mennyiben lehet, engedelmeskedjék, úgy kötelezheti Kegyelmed ötet is az engedelmességre. Mindezekről Kegyelmed válaszát elvárom. Isten Kegyelmedet jó egészségben éltesse.

Szőkefalva, 18. Octobris, Anno 1699.

Kegyelmed javát kívánó jó akarója
jó szízzel szolgál
SÁROSI JÁNOS m.p.

Külczim: Néhai gróf Gyulafi László Uram meghagyatott özvegyének, Gyerőfi Borbára asszonyomnak etc. nekem jó akaró asszonyomnak ő Kegyelmének.

(Eredetije a gr. Kornis levéltárban.)

III.

Ajánlom asszonyom Kegyelmednek becsülettel való szolgálatomat, Isten Kegyelmedet sokáig jó egészségben éltesse.

Kegyelmed levelét becsülettel vöttem, Csáki Gáborné asszonyom én előmben támasztotta kívánságait s kéretett, hogy Kegyelmednek irjam meg, én megirtam Kegyelmednek, Kegyelmed szabadságában vagyok, mit cselekszik. Az szőlők felosztását értettem, de az kelementelki még hátra vagyok; Csákiné asszonyom úgy informál, hogy kétféle az szőlő, egyik ó, másik ujjab; ő Kegyelme négy részre kívánja, hogy hasították, de az Kegyelmed részéről való emberek nem akarták; énnékem pedig úgy látszik, hogy az dolog így lévén, nincs mit mondani Kegyelmednek ellene, hanem azt is osztassa meg Kegyelmed. Az külső udvaron az uthely nem hagyatott vagy Kegyelmednek vagy Csákiné asszonyomnak, hanem közre maradott úgy, az mint most vagyok; ugyanis ha közre nem maradott volna, hogy járt volna bé Kegyelmednek az csürös kertben. Az tyukász ház iránt, az mint írja Kegyelmed, úgy egyezék meg Kegyelmetek, de hiszem ha szó szerint úgy nincs is, elég az, hogy két részre kell osztani; melyhez képest az rudat vessék neki az tyukász háznak az alsó felének, s felmévén az vadas kertnek az felső feléig, az közepin szakaszszák kétfelé, s mindjárt megigazodik akkor. Az külső akol úgy intéztetett, az mint írva vagyok. Bartha István iránt irtam az asszonyomnak Csákiné asszonyomnak; Kegyelmed megmutathatja maga is az akkori irásomat. Az folyósót Csákiné asszonyomnak az palota ajtajánál kellett általszakasztani, én másképpen nem szakaszthatom, sem más ajtót az palotán nem vágatok. Az osztozást ha Kegyelmed felbontja, meglehet, csak találja módját s lehessen, de bizony nem tudom, mint lehet meg. Istállót s egyebet ha az régi fatartóban csináltat Kegyelmed, igen könnyen bérjárhatunk, mert az az kapu, kapuhely úgy

Csákiné asszonyomé mint Kegyelmedé, s Kegyelmedé úgy mint Csákiné asszonyomé. Az mi az malomhelyeket illeti, mind Szent-Demeteren s mind Véczkén, ha melyik vagy mindenik Kegyelmednek fog jutni, szabadon csináltathat Kegyelmed malmot rá, azt nem szükség az levélben írni, csak az más malmot ne impediálja s ártalmára ne legyen az ország törvénye szerént. Mind az mész, mind társzerek felől irtam Csákiné asszonyomnak, hogy ha mikor mész kell Kegyelmednek, adasson meszet s a társzereknek is felét adja Kegyelmed kezében. Ajánlom Isten oltalmában Kegyelmedet.

Szőkefalva, 15-a Novembris 1699.

Kegyelmednek becsülettel szolgál
SÁROSI JÁNOS m.p.

Külczim: Néhai Méltóságos gróf Gyulafi László Uram meghagyatott özvegyének, Tekéntetes Nagyságos Gyerőfi Borbára asszonyomnak etc. becsülettel való jó akaró asszonyomnak ő Kegyelmének adassék.

(Eredetije a gr. Kornis levéltárban.)

IV.

Ajánlom Kegyelmednek becsülettel való szolgálatomat, Isten Kegyelmedet sokáig jó egészségben éltesse.

Mind az Kegyelmed leveléből, mind mások szavaiból úgy veszem eszemben, hogy az Kegyelmetek között lévő difficultásoknak okául én állittatom és itéltetem; küldöttem azért Kegyelmedhez Sándor Gergelyt az végre, hogy azokat az difficultásokat, mind az melyeket maga megszemlélhet, mind az melyeket Kegyelmed előad, irásban tegye le és reportálja hozzám. Ezeknek utánna Isten oltalmában ajánlom Kegyelmedet és maradok

Jobbágyfalva, 9 Decembris 1699.

Kegyelmed jó akaró szolgálja
SÁROSI JÁNOS m.p.

Külczim: Néhai Méltóságos gróf Gyulafi László Uram meghagyatott özvegyének, Tekéntetes Nagyságos Gyerőfi Borbára asszonyomnak etc. Tit. becsülettel való jó akaró asszonyomnak ő Kegyelmének adassék.

(Eredetije a gr. Kornis levéltárban.)

B. WESSELÉNYI MIKLÓS

HÜTLENSÉGI BŰNPERE.

Közli: Jakab Elek.

A FELPERES KIRÁLYI FISKUS BIZONYITÉKA.

(Folytatás.)

Előadó Végh Ignácz ítélőmester. In Causa Tabulari Criminali Fisci-Regii contra Franciscum Lovassy ex Capite Criminis laesae Majestatis et Perduellionis promoti, in Incl. Tab. Regia Judiciaria

Deliberatum est.

Fisco Regio Franciscum Lovassy ob impios contra salutem et dignitatem Regiae majestatis, ac in perniciem totius Regni et subversionem avitae constitutionis directo sermones criminis laesae majestatis postulante, et in obversum negativae Incattae fassionem complicitis sub Nro 8. — testis item sub Nro 10 confrontati opponente, inque uberiorem probam ad producta reliquarum causarum contra complices rei conventi promotarum ac desiderio tam Fisci Regii, quam cunctorum Incattorum conformiter ob arctissimum nexum cum processu isthoc in simultaneam revisionem sumtarum provocante; — his tamen omnibus subsumtos in specie, ac productis sub N-ris 5. 6. 7. uberius deductos sermones per Partem I. habitas ac proinde reum conventum atroci actionali crimini irretitum fuisse non probante; in quantum e combinatione actorum ceteros inter et reum conventum in conventiculo „Menage“ dicto perversa aliorum principia obsecundando majori cum licentia, quin tamen genuinus dictorum, textus ad evidentiam poneretur, voci feratum fuisse eveniret, reo convento Francisco Lovassy huc adusque perpersam captivitatem in poenam imputari, ac in reliquo eundem ab impetitione Fiscus absolutum, libertati restituendum decerni.

Előadó Végh Ignácz ítélőmester. A királyi fiscusnak Lovassy Ferencz ellen felségsértés és hazaárulás büntényeért indított királyi táblai büntető perében a tekintetes törvényes királyi tábla —

Itélete.

A királyi fiscus Lovassy Ferencznek a királyi felség jólléte és méltósága ellen, az országnak vesztére, az ősi alkotmánynak felforgatására irányzott beszédeiért felségsértési bűnben elmarasztaltatását kérvén, s az ő tagadásával szemben a 8 és 10 számú vele szembesített bűnrészes vallomását állítván, bővebb bizonyításul pedig a vádlott büntársainak ügyében felhozott bizonyítékokra s ezen bűnügynek a királyi fiscus, mint a többi vádlottaknak is nézete szerint a többiekkel egybeköttesénél fogva annak amazokkal egyképeni elintézésére hivatkozván; de mindezek daczára a név szerint alperesre fogott s az 5. 6. 7. szám alatt bővebben ismertetett beszédeknek az alperes által mondatása s eképpen a fennforgó veszedelmes bűnben való részessége be nem bizonyíttatván: a mennyiben a periratokból kitént az, hogy alperes a közte és büntársai között a „Menage“ nevű gyűlésben mások veszedelmes elveit pártolva tulságos szabadon nyilatkozott ugyan, de szavainak valódi tartalma ki nem mutattott, vádlott Lovassy Ferencz — eddigi fogságának büntetésül beszámításával — a fiscus további háborgatásától felmentetik s szabadságba visszahelyeztetése meghatározatik.

MASODIK FEJEZET.

FELPERSI OKLEVELEK.

L.

Kehidán, november 3-án 1836. Kedves barátom! Oly nem tudásban vagyok minden pesti barátim felől eljöttem olta, mintha az Océán választana el tőlök, ez gyötrő. Ferkó jól van s jól mindenkép, szivesen köszönti. Kérem, közölje velem azon megyék neveit, kik a diaeta alatt a szólásszabadság ügyét pártolták, s ha tudja, azokat is, kik azolta tettek e tárgyban felirásokat. Deákék a hét végével indulnak Bécsbe, a küldöttség 9—10 személyből fog állani. Én ma indulok Pozsonyba s ott és környékén leszek deczember végéig. Maradok barátja Wesselényi mp.

Ab extus: Kossuth Lajos urnak.

M.

Kedves barátom! Ezennel küldöm neked pörömet; kérlek, nyujtsd be azt a közelebbi közgyűlésben Torna vármegye rendeinél. A pör mellé csatolt comitivából láthatod, hogy egyedül a nyilvánosság céljából közlöm peremet mindazon törvényhatóságokkal, melyek az ügyet pártolták s magokévá tették. Eszközöld, kérlek, hogy a comitivában kijelelt replicám, mely az egész pörfolyamnak átnézését is magában foglalja, a közgyűlésen felolvastassék. Barátságodba ajánlott maradok, Pesten, április 19-én 1837. Wesselényi Miklós mk.

M-hez.

Tekintetes Karok és Rendek!

A szólás szabadságának személyemben megsértett ügyét nemzeti közügynek tekintette a legközelebbi országgyűlésen a nemzet képviselőinek nagy számu többsége, s a tekintetes KK. is pártolták e közügyet azon buzgó lelkesedéssel, mely a tárgynak közérdekü fontosságához s a tekintetes Rendek hazafiai tiszta érzetéhez méltó volt.

A nemzet képviselőinek felszólása nem juthatott a fejedelem királyi széke elébe, egyes törvényhatóságok külön felirásai süker nélkül hangzanak el s a nemzeti közsérelem

most is orvosolatlan, sőt az elkezdett pörnek lépésenként haladásában mind súlyosabbá válik.

Meg vagyok győződve, hogy e pörben, mely nem személyemet egyedül, hanem a szólás szabadságán ejtett sérelem miatt még inkább a nemzetet s törvényes szabadságát érdekli, minden lépés — bármely részről tétetik is — a nemzet figyelmét megkívánja; mert figyelemmel kell kísérni a törvényhatóságoknak mindazt, a mi az elkezdett közsérelem folytában a sérelmet súlyosítva történik, figyelemmel csak azért is, hogy minden lépés felett igazságos ítéletet mondhasson a haza és közvélemény. Polgári kötelességemnek ismerem tehát a pörnek folytáról annak egész kiterjedésében a tekintetes Rendeket is alázatosan tudósítani; ugyanazért a pert és annak irományait bátor vagyok tisztelettel ide zárva a tekintetes Rendeknek megküldeni s figyelmöket a pörnek 6-ik lapjától 12-ig terjedő leírására, mely az egész perfolyamnak rövid átnézését is foglalja magában, különösen kikérni. Méltóztassanak a tekintetes Rendek e módot, mely más terjedtebb nyilvánosság nem létében egyetlenegy eszköz a pör minden körülményeinek megismerhetésére, szokott kegyességgel fogadni. Mély tisztelettel maradok a tekintetes KK-nak és RR-nek, Pesten, április 17-én 1837. alázatos szolgálója: báró Wesselényi Miklós³mk.

N.

Kedves barátom!

Ezennel küldöm neked peremet, kérlek, nyujtsd bé azt a közelebbi gyűlésben Torna vármegye Rendeinél. A per mellé csatolt comitivából láthatod, hogy egyedül a nyilvánosság céljából közlöm peremet mindazon törvényhatóságokkal, melyek ez ügyet pártolták s magokévá tették. Eszközöld, kérlek, hogy a comitivában kijelelt replicám, mely az egész folyamnak átnézését is magában foglalja, a közgyűlésen felolvastassék.

Barátságóba ajánlva maradok, Pesten,
 április 18-án 1837. barátod
 Wesselényi Miklós mk.

N-hez.

Tekintetes Karok és Rendek!

A szólás szabadságának személyemben megsértett ügyét nemzeti közügynek tekintette a legközelebbi országgyűlésen a nemzet képviselőinek nagy számu többsége, s a tekintetes rendek is pártolák e közügyet azon buzgó lelkesedéssel, mely a tárgynak közérdekü fontosságához s a tekintetes Rendek hazafiai tiszta érzetéhez méltó volt.

A nemzet képviselőinek felszólalása nem juthatott a fejedelem királyi széke elébe, egyes törvényhatóságok felirásai siker nélkül hangzának el és a nemzeti közsérelem most is orvosolatlan, sőt az elkezdett pernek lépésenkénti haladásában mind sulyosabbá válik.

Meg vagyok győződve, hogy e perben, mely nem személyemet egyedül, hanem a szólás szabadságán ejtett sérelem miatt még inkább a nemzetet s annak törvényes szabadságát érdekli, minden lépés — bármely részről tétetik is — a nemzet figyelmét megkivánja; mert figyelemmel kell kísérni a törvényhatóságoknak mindazt, a mi az elkezdett közsérelem folytában a sérelmet sulyosítva történik; figyelemmel csak azért is, hogy minden lépés felett igazságos ítéletet mondhasson a haza és közvélemény. Polgári kötelességemnek ismerem tehát a pernek folytáról annak egész kiterjedésében a tekintetes Rendeket is alázatosan tudósítani; ugyanazért a pert és annak irományait bátor vagyok tisztelettel ide zárva a tekintetes Rendeknek megküldeni s figyelmöket a pernek 6-ik lapjától 13-káig terjedő beírásra — mely az egész perfolynamnak rövid átnézését is foglalja magában — különösen kikérni. Méltóztassanak a tekintetes RR.-k e módot, mely más terjedtebb nyilvánosság nem léteben egyetlenegy eszköz a per minden körülményeinek megismerhetésére, szokott kegyességgel elfogadni.

Mély tisztelettel maradok

A tekintetes Karoknak és Rendeknek
 Pesten, április 15-én 1837. alázatos szolgálja

B. Wesselényi Miklós m.k.

Tekintetes nemes Torna vármegye egybegyűlt Karaihoz és Rendeihez intézett alázatos esedezése a belől irtnak.

O.

Kedves barátom!

Pesten, április 18-án 1837.

Peremet ezennel küldöm neked. Nyujtsd be azt, kérlek, a közelebbi trencsényi közgyűlésben a Rendeknek. A mint a Rendekhez intézett comitivából láthatod, egyedül a nyilvánosság céljából közlöm peremet mindazon törvényhatóságokkal, melyek ügyemet pártolták s magokévá tették. Tartsd becses emlékezetedben barátodat Wesselényit m.k.

Ad O.

Tekintetes Karok és Rendek!

A szólás szabadságának személyemben megsértett ügyét nemzeti közügynek tekintette a legközelebbi országgyűlésen a nemzet képviselőinek nagy számu többsége, s a tekintetes Rendek is pártolák e közügyet azon buzgó lelkesedéssel, mely a tárgynak közérdekü fontosságához s a tekintetes Rendeknek hazafiai tiszta érzéséhez méltó volt.

A nemzet képviselőinek felszólalása nem juthatott a fejedelem királyi széke elébe, egyes törvényhatóságok külön felirásai siker nélkül hangzának el s a nemzeti közsérelem most is orvosolatlan, sőt az elkezdett pernek lépcsőnkénti haladásában sulyosabbá válik.

Meg vagyok győződve, hogy e perben, mely nem személyemet egyedül, hanem a szólás szabadságán ejtett sérelem miatt még inkább a nemzetet és annak törvényes szabadságát érdekli, minden lépés, bármely részről tétetik is, a nemzet figyelmét megkivánja; mert figyelemmel kell kísérni a törvényhatóságoknak mindazt, a mi az elkezdett közsérelem folytában a sérelmet sulyosítva történik; figyelemmel csak azért is, hogy minden lépés felett igazságos ítéletet mondhasson a haza és közvélemény. Polgári kötelességemnek ismerem tehát a pernek folytáról annak egész kiterjedésében a tekintetes Rendeket is alázatosan tudósítani; ugyanazért a pert és annak irományait bátor vagyok tisztelettel ide zárva, a tekintetes RR.-nek megküldeni s

figyelmöket a pernek 11-ik lapjától 22-kéig terjedő beírásra, mely az egész perfolyamnak rövid átnézését is foglalja magában, különösen kikérni. Méltóztassanak a tekintetes RR-k e módot, mely más terjedtebb nyilvánosság nem léteben egyetlenegy eszköz a per minden körülményeinek megismertetésére,

szokott kegyességgel fogadni. Mély tisztelettel maradok a tekintetes KK-nak és RR-nek, Pesten, április 17-én 1837. alázatos szolgálója: B. Wesselényi Miklós mk.

Tekintetes nemes Trencsén vármegye egybegyült KK-hoz és RR-hez intézett alázatos esedezése a belől irtnak.

P.

Jegyzéke az elküldött pöröknek.

folyó szám	Az elküldés ideje 1837.	A vármegye neve, melynek küldetett.	Ki által küldetett.
1	—	Bars vármegyének	Lipovniczky József főbíró ur által.
2	Február 28-án	Bihar "	A gyorsutazási intézet által.
3	Márczius 6-án	Békés "	Szombathelyi ur által.
4	" 7-én	Komárom "	Milkovics Antal ur által.
5	—	Abauj "	Lónyay Gábor ur által Bárczai Mihály urhoz.
6	" 11-én	Fehér "	Bezerédi ur által.
7	" 20-án	Ung "	Lónyay Gábor ur által Bernáth Zsigmond urhoz.
8	" 22-én	Nógrád "	Kubinyi Ferencz által.
9	" 6-án	Somogy "	Kuna Vincze ur által.
10	" 22-én	Zemplény "	Lónyay Gábor ur által.
11	" 22-én	Pest "	Fáy András ur által.
12	—	Szabolcs "	Soos János ur által Vay János urhoz.
13	—	Hont "	Boronkay Lajos ur által.

A prohibitát elvető itélettel együtt.

14	ápril 19-én	Pozsony vármegyének	Vitte Eckstein Adolf Somogyi Antalhoz.
15	—	Zalának	Kunos által Déákhöz.
16	—	Vasnak	" " Zarkához.
17	— 20-án	Szathmárnak	Kölcseyhez itt volt irnoka által.
18	—	Borsódnak	Palóczihoz gyorskocsi által.

Q.

Kehida, július 18. 1836.

Kedves barátom! Mind a három levelet hiba nélkül vettem és pedig szives örömmel vettem; válaszolni eddig biztos alkalmam nem vala, most is csak megnyugtatóul írom ezen egy pár sort, míg bővebben tudósítom a zalai gyületről.

Levelezőt fogok keresni, ha másképen nem lehet, a főjegyzőt kérem meg, hogy az érdekesebb végzéseket időnként küldje meg, s többször, midőn lehet, magam is pótolom a hézagot, mely a végzések száraz megküldése után talán fennmarad.

Wesselényit naponként várom; általa

küldöm meg jelentésünket, mely nyilvános pályánk szellemében készült s a megyének erre hozott végzését, mely minden javallatunkat elfogadta, s irok vagy irnak egyebet is gyülésünk folytáról; addig is csak azt írom, hogy kegyed folyamodását személyesen adtam be nyilván a közgyülésen, s a megye közakarattal elhatározá a felírást, e tárgyat sérelemnek tekintve, s a felírás már el is ment.

Főispányunk elfoglalta székét minden fény és pompa nélkül, sem aranyos ruhák, sem banderiumok nem voltak; de magyarul tette le a hitét s ötödik Ferdinándnak nevére esküdött. Midőn esküdni készült, a hahoti apátnak adta által a főjegyző a hitformát,

hog az eddigi szokás szerént ő, mint a jelenlevők közt legfőbb egyházi személy esküdtesse meg azt; azonban sokan a státusok közül ezen hitet polgári eskünek tekintvén, azt sürgették, hogy a főjegyző teljesítse azt; a kiáltozás közben a főispán önmaga elvén az apát kezéből a hitformát, nekem nyújtotta azt által, felszólítván, hogy én olvassam fel azt előtte. Ebben a Rendek is megegyeztek hangos közfelkiáltással, s én kéntelen voltam az új tisztelet teljesíteni. Aligha én nem vagyok az első hivatalnoki polgári személy, ki főispányt magyarul eskettem hivatalának elfoglalásakor.

A „törvényhatósági tudósítások“-ból kérek egy példányt per Zala bér Kehidára egyedül nevemmel czimezve, a díjt Wesselényi által megküldöm.

Isten áldja kegyedet, szeresse igaz barátját.

Kívül: Tekintetes Kossuth Lajos urnak Pesten 8.

R.

Másolat.

Balaton-Füred, július 30. 1836.

Kedves barátom! Zsivora nekem azt mondotta, hogy jelentésünket kegyednek már megküldötte s a közgyűlésről is kimerítő tudósítást irt; de ha netalán levele valahol eltévedett, röviden irok én némely dolgokat, mik e gyűlésen történtek s megküldöm a jelentést is.

Június 22-ik napján vala határozva közgyűlésünk, melyen mi is hivatalos jelentésünket teendők valánk, a főispán is ekkor foglalta el mint főispán elsőben székét, királyi biztos nem volt nevezve; a megye választmány által kívánta megtisztelni a határ szélén, de ő érkezésének bizonytalan ideje miatt ezt megköszönte s így csak a központi főszolgabíró várta érkezését s ez kísérte a határszélről Zala-Egerszegig, hova június 20-án éjfél tájban érkezett meg. Más napon délután egy számos küldöttség tisztelte meg a nagyméltóságú grófot, s a gyűlés napján tizedfél órakor összevgyűlvén a Rendek, egy választmány által hívták meg ötet, egy másik választmány fogadta a lépcsőknél s így a terembe lépett, hol hangos

„Éljen!“ kiáltásokkal fogadták. Az alispán egy ékes beszéddel megköszöntötte. Ő igen röviden (csak néhány velős szóval) válaszolt s kinevezése decretuma felolvastatván, a hitet letette.

A hit formájára nézve meg kell jegyezni, hogy midőn gróf Batthyányi Imre a főispáni hivatalra emeltetett, s kinevezési decretum és hitforma a megyével közöltetett, fennakadtak a Rendek abban, hogy ő felsége mint magyar király is a hitformában első Ferdinándnak neveztetik és azon, hogy a hitforma deákul van készítve s e szerint módosítva, magyarra fordítva a hitformát ő felségéhez felírás mellett felküldötték; ezen felírásra most a gyűlés előtt csak válasz érkezett, hogy ő felségének czimzete annyiban változott, a mennyiben mint magyar király 5-ik Ferdinándnak nevezi magát, a hit tehát e szerént lesz leteendő; de az eskünek nyelvéről semmi a válaszban nem foglaltatik, a RR. tehát azon választmány által, mely ő excellentiáját a gyűlésbe meghívta, előadták neki azon kívánságot, hogy hitét magyarul tegye, mit ő azonnal el is fogadott s így magyarul esküdtött. Az alispánnak köszöntése és az ő felelete után felállván esküjét letenni, a főjegyző a magyar hitformát általnyújtotta a hahoti apátnak, minthogy a hol királyi biztos nincsen, jobbára a jelenlevő jelesebb egyházi személy szokta felolvasni a főispán előtt a hitet; de a RR. közül többen azt vélvén, hogy ezen eskü nem egyházi, hanem polgári eskü, azt kiáltozták, hogy a főjegyző esküdtesse a főispánt. A kiáltozás közben a főispán általvén a hitformát, azt nekem nyújtotta által azon felszólítással, hogy én olvassam azt előtte; mire a RR-nek helybenhagyó hangos kiáltása következvén, én kéntelen voltam a reám bizott tisztelet elfogadni s ő excellentiáját mint főispánt magyarul megesküdtettem. A hit letétele után székével együtt felemelték, a főjegyző egy rövid beszéddel ismét köszönté s a beigtatásnak vége lett. Nálunk közönséges, de másokra talán különös volt az, hogy e beigtatásnál semmi fény, pompa, sem aranyos ruhák, sem kocsi és banderiumok nem valának s az egész csak a jelenvoltak nagyobb számával különbözött bármely más közgyű-

lésunktól; de ezt éppen nem hidegségnek, hanem a főispán szerénységének és a megye pompátlan egyszerűségének kell tulajdonítani, mert a főispánt, ki már 1824-ik esztendő óta kormányozza ezen megyét, közönségesen tisztelik s szeretik.

A beigtatás után, mely csak igen rövid ideig tartott, elkezdtük hivatalos jelentésünket. Én három óráig szólottam, hetet, havat öszvehordottam, míg a szám el nem fáradott; mit mondtam, azt már nem tudom, mert nekem leírva előadásom nem volt; de azt tudom, hogy tartalmára s a dolog érdemére nézve beszédem is azt foglalta magában, mit írott jelentésünk, csak hogy néhol tágabban és inkább kiereszkedve. Előadásomat meglegedve fogadták a RR. s minthogy az idő már későre haladott, az ülés eloszlott. Más nap írott jelentésünket pontról pontra felvették s annak minden pontját helybenhagyták, minden javallatinkat elfogadták; a végzést nem küldhetem meg, mert még a jegyzőkönyv el nem készült. Ugyanis, minthogy jelentésünk megtételekor a törvénycikkelyek meg nem érkezének, azoknak kihirdetésére augusztus 8-án nagy gyűlésünk folytatólag fog meglátatni s a jegyzőkönyv is ekkor hitelesítettik; de a gyűlés alatt tüstént megküldöm a végzéseket, ha lehet, biztos alkalommal; vártam, hogy főjegyzőnk elébb még elhozza a jegyzőkönyvet hitelesítés előtt hozzám, de ő házi bajai miatt nem jöhetett, pedig a végzések szerkezetét még elébb velem concertálni szeretné, azért ismét várakozni kell.

Wesselényi szerencsésen megérkezett Olaszországból. Ő szóval majd többet mondhat, általadtam neki 25 pengő forintot, a fél évi előfizetést, a három számot Szekrényesy által köszönettel vettem, a 21 f. 20 krt Dórynek, ki itt van már, általadtam.

A Törvényhatósági Tudósítások folytatása eránt csak annyit mondhatok, hogy hasznok nagy, a vállalat szent és én sikerét óhajtom, mert törvény ellenit benne nem látok, folytatásának gyakorlati nehézségeit, melyek különösen részvétlenségből vagy a közlendő tárgyak hiányából eredhetnének, az elkezdett félév majd kifejti, addig próbálni kell; már nyereség az, hogy ha nem

gátolja tetteleg a kormány annak folytatását, pedig bizony maga ellen tesz az erőszakos gátlásokkal, mert nyilvánosság mellett a véték lehetetlen, titkos szövetkezések pedig, miket a kormány minden ártatlan dologban is gyanítgat, szentül hiszem, hogy hazánkban nincsenek és nem lesznek soha veszedelmesek.

Gyűlés után ismét irok, addig is jó egészséget és meglegedést és boldogságot és békességet, egy szóval mindent, de minden jót óhajt szeretett barátjának D. Ferencz m. k.

U. I. Irjon időnként kegyed mint létéről házi körében és nemcsak a polgári pályán, irjon egészségéről, egy szóval mindenről, mi személyét illeti, s mi barátok között mindenkor édes érdekű, irjon és szeressen.

S.

Kehida, augusztus 18-án 1836. Kedves barátom! Jelentésünkből négy nyomtatott példányt küldök, adja azoknak, kiknek akarja, megküldöm a megyének ezen jelentésre hozott végzését is.

Az ifjak dolgában mi is augusztus 8-án felírást határoztunk ő felségéhez minden ellenmondás nélkül. Az urbéri törvényeknek falun léendő kihirdetésére választmányokat neveztünk ki s választmányt arra is, hogy a falusi oskolákra s nép nevelésére felügyeljen, ott, a hol szükséges, segítsen sat. adja Isten sikerét.

Az új törvényekkel sokan, igen sokan nincsenek meglegedve s fájdalom! nem azért, hogy keveset adhattunk a népnek, hanem a robotbeli feljebb szolgálást és a botozás megszüntetését sajnálják; nyilván nem mernek szólani, de magok közt panaszolkódnak, szidnak bennünket, átkoznak s minden borkorban revolutiót látnak és keresnek; egyik nem kapott aratókat, mert elfogyott gabonája, nem adta volna meg a munkabért s már azt az új törvényeknek tulajdonítá; a másik nem kapott kaszásokat, mert keveset akart fizetni; harmadiknak hajdúját a korcsmán megverték bor közben, a negyediknek kocsisa szökött meg, mert több botot kapott mint kenyeret, s mindezek az új törvényt okozzák s talán ha mernék, a májusi fagyot, az azótai szárazságot, egy szóval minden bajt nekünk tulajdonítanának; még eddig gyüle-

seken nem igen jelentgették bosszuságokat, jövőben mi történik, előre nem látható! Azonban mindezek nem váratlanok előttem, mert hiszen tudtuk és sokszor beszéltünk magunk közt mindezen következésekről s úgy hiszem, így volt, így lesz ez mindenkor, az igazságnak, a változtatásnak igen sok ellenségei voltak mindenkor, kivált azok, kik materialiter vesztenek.

Isten áldja édes jó barátom! a 4-ik számot levelédből már kaptam s örömmel olvastam. Isten áldja és szeresse hú barátját D. F. m.k.

Wesselényinek ezen levele ide Kehidára postán érkezett, nem tudom, ő most hol mulat, ide zárom tehát a levelet oly kéréssel, adja vagy küldje kegyed azt kezére.

T.

Zala-Egerszeg, szeptember 10-én 1836.

Kedves barátom! Csodálom, Zsivorának a zalai gyületről tudósítását még nem kapta; de hiszen vesztve nincs vele semmi, fő vonásai a dolgoknak azok, mik jelentésünkben foglaltatnak s miket levelemben én is érdeklettem; jövőre hiteles levelezőnek Nagy József tiszti alügyészünket szólítottam fel, ki meg is ígerte, hogy időnként gyülelésünkről tudósítást küldend.

Azonban ne igen örüljön, édes barátom! Zalának és gyüleléseinek, mert nálunk is sziszegve fejet emelt a kigyó sereg, Horváth Muki vezérok vagyis inkább ő alkotója egy ellenpártnak, mely minden haladást gátolni, minden szabadelmű végzést felforgatni készül. Ő már természeténél s megszokásánál fogva nem vala eddig is barátja a népnek s a nép szabadságának s most az urbéri törvények által megsértett vagyombeli érdekei, egy pár adat, hiúsági vegyületek annyira felforralták keblében a mérget, hogy mindent elkövet pártot szerezhetni; egyenként szólítja meg az urakat, hogy ellenünk, kik vele egyet nem értünk, mint veszedelmes emberek ellen vele szövethessenek; a kikre szava nem hat, még asszonyok által is magához kívánja vonni, sok pártost talál, mert az urbér sokaknak nem tetszik s készül rontani, a mit oly nehezen építettünk, rontani pedig nem mesterség, kivált midőn az engedmények

áldozatba kerültek. Az urbéri törvényeknek behozataláról most tanácskozik együtt egy megyei választmány, ebben Horváth mindent elkövet, hogy azon törvényeket, melyek neki nem tetszenek, a földes urak részére magyaráztassa, de még eddig, bor poczja *) indulattal segítette, boldogulni képes nem volt, mert azon egyszerű igazság, hogy törvényt a megye nem magyarázhat, a törvénynek egyes esetekre leendő alkalmaztatása pedig az ítélő székek dolga, oly igen czáfolhatatlan. Valának nekik, hogy reá felelni sem valának képesek. Ha kérdik Horváthot, mi célja pártoskodásának, hiszen az urbéren segíteni már nem lehet, azt feleli: hogy a szabadelmű ideák haladását akarja meggátolni. Valóban óriási munka, ha ezt a titkot kitalálja, nagy jutalmat várhat a szent szövetségtől; azonban nekünk mégis sok kárt és még több alkalmatlanságot okozhat, s valóban félttem mult gyülelésünk végzéseinek nagy részét; mert kevesebb ész kell ahhoz, hogy valaki a vak és vad aristocratiát fellármázza, mint ahhoz, hogy azt megnyugtassa. Személyemre nézve mindezekkel nem törődöm, sőt némüleg örülhetnék neki, mert nemcsak ürügyet, de just adnak annyira óhajtott független magányomba vonulni, ha elveink elbuktak; de ezen elvek bukását vérző szívvel sajnálnám, mert igazaknak s a haza boldogítására szükségeseknek vélem azokat. Horváth pártja jelenleg inkább lármás, mint veszedelmes, de félünk, hogy Kerkápoli 2-ik alispán fog közelíteni hozzájuk. Ennek véleményét még nem tudom, mert eddig határozottan még ki nem jelenté magát. Közlető, egyesítő szerepet játszik, mi igen hamar a szárnyas egér sorsára juttathatja az embert. Számolása könnyen hibázhat; ő pedig a protestánsok feje s így nem csekély fontossága. Azonban az idő és ügynek igazsága sokan segíthet.

Pestnek határozata helyes az ifjakra nézve, nálunk is szóba fog kerülni a jövő gyülelésen; de nem választmányt, hanem felírást akarnak küldeni uraink a per felvétele és ügyészek meghiteztetése iránt is.

Enzsel, reményilem, állhatatos lesz.

Wesselényi ígerte, hogy ezen

*) Talán: bár pártja.

hónapban meglátogat, neki tehát csak egynehány sort irok, közölje kegyed vele e levelet, mert elveink itteni sorsát nekie is mindenestre tudni kell.

Tolnay Károly a jegyzőnk viszi a levelet, ki az országgyűlésen is sok időt töltött, ő az ifjainknak legjelesebbike, általában az ifjuság jól van lelkesedve.

Furcsa látni s hallani a kormánynak s kormány embereinek nevetséges félelmét; még a kisebbek is rémképeket alkotnak magoknak s azzal ijesztgetik magokat is, egymást is, ők makacsul hátat fordítanak a felkelő napnak s ön árnyékukat iszonyu rémnek nézik; pedig ha ismernék a hazát, ismernék az embert és embereket, szintugy tudnák, mint mi tudjuk, hogy alig van ország Európában, hol kevesebbet lehessen revolútiótól tartani, mint jelenleg nálunk; csak majd ők féltőkben olyan balgatag lépéseket ne tegyenek, melyen (nem zendülést) de zavart okozhatnak. De ők félnek s a bokrokban mozgó nyulat is rablónak vélik, pedig: „est genus unum stultitiae nihilum metuenda timere“ azt mondja Horváth. *)

Tolnay több leveleket visz tőlem, melyek rész szerint Pestre szólnak, rész szerint tovább küldendők, kérem kegyedet, utasítsa ötöt, ha szükséges leend.

Balogról itt erős volt a hír, hogy Barsnak első alispánja; kételkedem rajta, de ha való is, fontos okának kell lenni, mely miatt e hivatalt elvállalta, mert benne csalódni lehetetlen.

Irjon édes barátom és szeresse hiv barátját D. F. A mit Kerkápolról irtam, Weselényin kívül senkivel sem szeretném tudatni.

Tekintetes Kossuth Lajos urnak, Pesten a József téren, az óránál, gróf Szapáryné házában.

U.

Kehidán, december 31-én 1836. Kedves barátom! Az esztendőnek utolsó napján irok, azon esztendőnek, mely annyi sulyos

csapással ostorozott bennünket. A görccsmirigy életünket fenyegette, vagyonunkat a marhavész, reményeinket a tavaszi fagyok tették semmivé, veszélyeztetve van a szabad polgárok személyes biztossága, s a szebb jövődöt ígérő nemzeti kifejlődés gyenge csemetéjét a rémkórságos tudatlanság a hatalomtól kölcsönözött erőszakkal akarja feldulni. Átokkal teljes év volt ez, sulyos, de méltó büntetése sok százados vétkeinknek, melyet elismerni, megbánni s jóvá tenni, fájdalom! oly kevesek hajlandók. De lefolyt e hosszú év is; általrepült setét hónapba s nem hagyott nekünk mást, mint vérző keblünk sajnó fájdalmát s azon édes reményt, hogy beköszöntő testvére áldást hoz, kiállott fájdalomunkat gazdagon pótlandót. Megtanítja talán nemzetünket is a szenvedés arra, hogy igazság és egyesség szülhet csak közérőt, közboldogságot.

Hertelendy Pestre utazik, általa küldöm e néhány sorokat, ő még csak a jövő héten indul vagy a másikon vagy talán a harmadikon, de elmegy és én használom ez alkalmat kegyeddal néhány percet elfecsegni cél nélkül, rend nélkül, de annál édesebben, mert visszavarázsolva érzem magamat a múlt időbe, midőn a sok kellemetlen küzdés között édesen folytak le néhány óráink. Kegyed excommunicalva van a kormány által s azért levelet postán nem kaphat, mert úgy hallom, nem adják azt kézre, tőlünk pedig ritkán vagyon biztos alkalom Pestre, mert Zalának minden kereskedési összeköttetése Bécs felé vonul; így tehát leveleim ritkák kegyedhez, mert noha titkaim nincsenek és gyűlölöm is a titkolódzást, restellek mégis kegyed czimzete alatt a zalabéri vagy budai postamestereknek leveleket firkálni.

Kegyednek megyénkhez intézett kérelemlevelét jövő közgyűlésünkre, mely januárius 9-én fog tartatni, beadom. Zala már pártolta ez ügyet multkor is, most bizonyosan vissza nem fog lépni, sükere felírásunknak nem lesz, de a nemzet felszólalván, jövőre használhat. Miolta a kérelemlevelél kezemhez jött, közgyűlésünk nem vala, azért maradott ily későre benyújtása. Utolsó közgyűlésünk elhatározá a Törvényhatósági Tudósításokat a megyei közönség számára meg-

*) Itt a másoló aligha nem névtévedésben van. Közli.

hozatni s mind e végzésnek közlése, mind a díjnak megküldése főjegyzőnkre leve bizva, nem tudom, teljesítette-e már főjegyzőnk mindezeket? Ha nem, tehát bizonyosan a biztos alkalom hiánya okozta késedelmét; tudósítson engem kegyed mind erről, mind pedig arról, ha valjon igaz-é, hogy postán levelek kegyed kezébe nem jutnak?

Mi az ifjak ügyében megtevénk bécsi utunkat, mint Pest példájából előre látható vala, siker nélkül. November 11-kén jött össze megyénk választmánya Bécsben, másnap reggel elnökünk Kerkápolyi alispán elment a kancellárhoz megmondani itt létünket s megtudni vele szólhatásunk óráját, melyre Pálffy (ki az alispánt igen nyájasan fogadta) azt kérdé tőle: ha valjon a választmány ő hozzá is vagyon küldve? mert akkor azt ő is nemzeti öltözetben fogja elfogadni; de az alispán azt válaszolta, hogy ő hozzá küldve nem vagyunk s egyedül azért fogunk nála megjelenni, hogy ötet mint főkancellárt megkérjük, hogy hivatalánál fogva a királyi szék eleibe juthatást eszközölje nekünk. Pálffy tehát Kerkápolyival egyeztetett, hogy még az nap azaz november 12-én délutáni 1 óraker néla megjelenhetünk. Mi a mondott órán magyar ruhában megjelentünk, ő dolgozó szobájában nem nemzeti ruhában fogadott bennünket. Elnökünk magyarul előadá küldetésünk célját, Pálffyt felszólította, hogy mint kancellár hivatalánál fogva eszközölje ő felsége elibe bocsáttatásunkat, melyre Pálffy hivatalos redőkbe szedett arczczal, egy keveset elfogulva, reszkető hangon, akadozva, de el nem akadva deákul azt válaszolta: midőn neki értésire esett, miképen Zala is e tárgyban választmány által kíván ő felsége eleibe járulni, mind hivatalánál, mind azon szeretetnél fogva, melylyel a haza polgárai iránt viseltetik, kötelességének ismerete azt azonnal ő felségének megjelenteni, melyre is ő felségétől ezen k. határozatot vette, hogy ő felsége ugyan a törvényhatóságoknak rendes uton felküldendő felírásait kegyesen fogadja és határozat alá is véteti mindenkor, de a régi időtől fogva ez ideig szokatlan módot el nem fogadja. Ő felsége tehát neki megparancsolta, hogy ha a zalai választmány nála, a kancellárnál megjelenend,

annak ő felsége nevében s egyenes parancsolatjából mondja meg, hogy a választmány, mely ő felségének helybenhagyását nem nyerte, sem úgy mint választmány együtt, sem egyesleg e tárgyban (hoc ex obtutu) ő felsége eleibe bocsájtani nem fogja; megnyugtatóására azonban a választmánynak a felírást, melyet magokkal hoztak, a kancellár vegye át s azt ő felsége annak utján fel fogja vétetni (in pertractationem), melyet midőn ő (a kancellár) nekünk egyenesen ő felsége nevében s annak kegyelmes parancsolatjából kinyilatkoztat, magát kedvezéseinkbe (favoribus) ajánlja. Elnökünk azt felelte, hogy fájdalmas érzéssel értjük, miképen a királyi szék eleibe juthatás ő felsége parancsolatjából el vagyon előlünk zárva; s meg fogjuk ezt szomorodott szívvvel küldőinknek jelenteni, de minthogy megbízásunk határozottan az, hogy a felírást egyenesen ő felségének kezeibe adjuk, azt most ő excellentiájának által nem adhatván, küldőinknek vissza fogjuk vinni. Ezek után mi is, Pálffy is magunkat meghajtván, tőle (és én másnap Bécsből is) eltávoztunk. Nekünk tehát a kancellár semmit sem szólt, a mi csak távulról is sértő lett volna, de egyébiránt azt épen magára nézve tette okosan. Jelentésünk a jövő közgyűlésen fog felvétetni.

Miklós barátunk ügyében még juniusi gyűlésünkől felirtunk, arra most érkezett egy kis válasz, mely szinte a jövő gyűlésen felveendő; megküldöm ezen királyi választ párban ide zárva, mint azt velem az alispán közlötte; furcsa és zavart annak tartalma, elveit és kitételeit nagy részben hallottuk már a főrendi táblán, de a kormány nevében ezeket mondani még különösebb.

Miklós eddig már Pesten lesz, szivesen, igen szivesen köszöntse ötet kegyed nevében s közölje vele a királyi választ; bécsi utunkat hazajövelemmel tüstént megirtam neki Pozsonyba, nem tudom, megkapta-e?

Pesten és Zalán kívül más megyei választmány az ifjak dolgában még nem volt Bécsben, pedig Bars és Komárom is, úgy hallom, választmányt határoztak, nem tudom, miért maradtak el ezek?

A fejevármegyei tisztujítás, de még inkább az ezt megelőző gyűlés Bécsben sem

vala igen kedves. Szluha azonban megkapta gazdagon jutalmát. Szegény kunok! sajnálom őket, sajnálom Illésyt; a finom jesuita Mihalkovics mellé még épen egy durva kapuczinus kellett, hogy a kerületekben egy boldogító polgári s vallási inquisitio álljon fel s imé megkapták azt a kerületek Szluhában. Boszszankodnak Bécsben Pestnek végzésén, a Törvényhatósági Tudósításokat tárgyazón s ez (ugy írják nekem Bécsből december 7-ről) a dolognak sokat fog ártani, (azonban ki tudna ezen urak szövevényes balgaságán eligazulni). Annál kedvesebb volt ott fenn a tolnai tisztujítás, melyben a Döry- és Perczel-párt a szabadelműeken elhatározottan győzedelmeskedett. Ma is mutatkoztak következei a mult gyűlésen. Bezerédi azolta nem irt, csak szóval üzent s optimismusának kiapadhatatlan forrásából re ményt merítve, azt izente: „non est desperandum,“ én is azt mondom, noha sok jó ember kételkedik, hogy Pistánknak követté választása jövendőre kivihető legyen s ez publica calamitas volna.

Ime közlök kegyeddel némely kivonatokat egy pár bécsi levélből, melyeket december 4-ről s 8-ról kaptam, írójok olyan, ki pusztá líreken nem épít, s mit eddig tőle tudtam, nem voltak soha alaptalanok, forrásai jók s maga vgyázó.

December 4-ről: „a pesti gyűlés mennydörgésének ide hatását a nádor által akarják akadályozni: a kormány — ugy látszik — engedni épen nem akar; e napokban egy főispáni helytartó és egy helytartói tanácsos előtt a kancellar ugy nyilatkozott: Ha 8 száz esztendeig tudott Magyarországgal birni a király, a 9-ik században is fog azzal birni tudni. A kancellar minden hazai roszat Reviczkynek tulajdonit; ellenben ma is vagynak a főbb német urak között, kik ennek elmozdítását (Reviczkyét) sok következő zavarok kutféjének hiszik s ugy tartják, hogy ötet a kormány előbbutóbb nem nélkülözheti. A kancelláriát ismét két referendáriussal akarják szaporítani. A magyar dolgok itt sok gondot okoznak, különösen mindenkori mozgásban tartja őket a vármegyék levelezése, két izben szólított fel a cancellaria a cabinet által, adna véleményyt, mi módon lehetne azt akadályoz-

ni? Ez kikerülőleg felelt s másod izben ugy nyilatkozott, hogy beavatkozás a kormány részéről csak specificus veszedelmes tárgy esetekben történhet; hogy ismét hiba nem történt, Bartalnak lehet tulajdonítani, ez csakugyan legderekkabb ember közöttök. Rotschild a kölcsönözést megtagadta. Midőn Metternich Lajos főherczegnek kinyilatkozatta, hogy a kamatok fizetésej uj kölcsönt kívánnak, ez a császári familia minden tagjainak összehívását kívánta a császárnak javasolni, Metternich ellenben, hogy ezt elkerülje, Kolovráth visszahívását javasolta; visszahívására Clam-Martinicz személyesen küldetett hozzá november 2-ik hetében. Ő (Kolovráth) most már itt van, ötet a külföld, belföld belministerének hiszi, pedig az nem igaz. Lehet, hogy megalkusznak, hihető is, hogy megalkusznak, mert ötet nehezen nélkülözhetik; de tegnap még távol volt az egyesség. Kolovráth távollétében sok változások történtek s épen olyanok, miket ő ellenzett, több olyan személyek nyertek hivatalokat, kiket ő eddig akadályozott, s általában a körülmények ugy intéztettek, hogy a bel dolgokra ügyelésben a külministernek nagy befolyása legyen. E szerint az alku nehéz, egyik rész befolyását alapítani, másik azt gyökerestől kiirtani akarván. Ezen kívül több nagyérdemű feltételek alatt ajánlja csak készségét Kolovráth a még eddig el nem fogadott hivatalnak ismétli elfogadására, nevezetesebb kívánatai következők: „mivel a kamatokat fedezni szükséges, tehát az uj adósságtételt elkerülni nem lehet, de lehet ugy intézkedni, hogy ezentul a költségek nevezetesen kevesedjenek, mind a katonai, mind a polgári sergek száma s a kellenél nagyobb penziók szálltassanak le, ezután penziók csak érdemeseknek adassanak, a külső dolgokba csak annyira avatkozik Austria, mennyire azok acsászárság érdekével positív érintésben állanak (1836 esztendőben 35 millió fordított czimtelen, névtelen külső dolgokra), a belső miniszterium ugy mint a külső egyedül a császártól függjön, pénzről minden miniszterium számoljon. Mint minden alkunál, ugy ennél is némely kívánat füstbe, némely teljesedésbe megy. Kolovráthról azonban azt hiszik, hogy kívánatinak lényegesebb részeitől el nem áll. Metternich így megakasztva

még nem volt, ha Kolovrathtal egyezni nem tud, a császári familia congressusa lehetséges. Lajos főherczeg aggódása nagy, a vita közben, mint mondják, ezen fontos szavakra fakadt: „Die Herren dürfen nicht vergessen, dass die verschiedenen Theile der Monarchie wenig Berührungs, aber viele Abstufungs-Punkte gewähren.“

Deczember 8-ról: ma hallám, hogy Kolovráth tegnap estve határozottan lemondott a ministeriumról, mivel segítségével s befolyásával Metternich a kölcsönt elintéztvén, leglényegesebb kívánatinak ellene szegült, sikerülvén neki Lajos herczeget is részére birni; mind e mellett Lajos főherczeg és Ferencz Károly még mindég marasztják Kolovráthot. A kormány látni kezdi, hogy Pálffyval szeles időkben, habok között nem nagy szerencsével vitorlázhat. A két új titoknok közül eddig itt Zsedényi jobban tetszik; úgy mondják, ez tisztábban, világosabban referál Andrásynál; ezek kivonatja a bécsi leveleknek.

A Törvényhatósági Tudósításokból én még csak tíz vagy tizenegy számot kaptam, küldje meg, kérem, Hertelendy által a hátralevőket. A jövő félesztendőre imé ide zárom az előfizetési díjt 25 p. ftot, időnként csak lesz alkalom a lapok elküldésére.

Isten áldja, édes Lajosom! minden áldásával. Irjon Hertelendy által, tudósítson mint létéről, tudósítson Miklósról s a szerencsétlen ifjagról, írja meg, miben van jelenleg ezeknek dolguk, ki védi őket s mit hallani a bírák véleményéről, ezek, hallom, már előre kemény szavakat hallatnak. Isten áldja, irjon s szeresse barátját D. Ft.

Z.-Egerszeg, január 27-én 1837. Hertelendy még csak a jövő héten megy vagy küld Pestre s így levelem még most is itthon van; irok tehát némelyeket, mik azolta történtek. Gyűlésünk, mely január 9-én kezdődött, szokás szerént csendes vala, mert a legfontosabb tárgyaknál is közértelem s általános egyetértés uralkodott; felvétellett a Bécsbe küldött választmányának jelentése, melynek tartalmát már ezen levélben megírtam; felvétellett ennek folytában két királyi válasz, egyik, mely a szólás szabadsága iránti felírás-

sunkra érkezett, s másik, mely az elfogott szerencsétlen ifjak ügyében felküldött 1-ső felírásunkra adatott ki, s mind a kettőt ide csatolom. s mindezeknek következtében vitatás és ellenmondás nélkül felírás határoztatott el, melyet szinte ide zárok. A szólók előadásai keserű panaszok valának, a törvényszerítés ellen keserű kifakadások, de mind egy értelemben a sértett szabadság ügyét melegen pártolók. Felvétellett önnek kérelme is a Törvényhatósági Tudósítások ügyében s e kérelem most is, mint egyébkor, szinte közértelmű s általánosan forró pártolásra talált s e részben is a felírás elhatároztatott; ugyan Hertelendy viszi el kegyednek a megye végzését, mely által még az octoberi gyűlésben megrendeltetett, hogy a Törvényhatósági Tudósítások a megye számára a nemesi pénztárból első kezdettől fogva meghozassanak. Ő fogja általadni a pénzt is, mely azokért jár; főjegyzőnk mindeddig nem talált biztos alkalmat az elküldésre, kegyednek pedig postán pénzt vagy levelet küldeni nem lehet. Felvétellett Miklósnak tudósítása is, melyben azon beírásokat, mik perébe ország gyűlése oltal levének igtatva, a megye Rendeinek másolatban megküldi. Ezen tudósítás és a közlött beírások nyilván az ülésben felolvastattak, a Rende a közlést igen szívesen vevék és azokat a levéltárba tétetni rendelék. Én jobbnak látnám, ha Miklós az egész pert kezdetitől fogva minden beírásokkal és oklevelekkel együtt lemásolva megküldené; mert csak úgy lehetne némüleg a bíróságokat ellenőrség alatt tartani, ha a törvényhatóságok a pernek minden legkisebb körülményeit ismernék, úgy lehetne figyelemmel kísérni a pernek minden szakaszában az ítélőszékek lépéseit és minden ember a megye leveles tárában megtekintethetvén, láthatja, hogy az ítélőszékek törvény és igazság szerént hoznak-e ítéletet? De a beírások oklevelek nélkül, kivált ha azok is csak egy időponttól kezdve küldetnek meg, csak töredékek, melyek a per valóságos állásáról tökéletes tudományt nem adnak s a rossz akaratnak van buvóhelye, mert azzal mentheti magát a bíró, hogy a perben és annak irományaiban olyanok találhatnának, miket a közlő elhallgatott. Írtam az iránt Miklósnak is s kértem, ha csak különös okai nincsenek, küldje meg az egész pert irományaival együtt.

(Folytatása következik.)